

Berits bästa råd för sådderna: ”Det är bara att så – krångla inte till det!”

Är du nybörjare när det gäller att så perenner, buskar och träd? Lugn, här får du hjälp av Berit Johansson, en av STA:s mesta frönördar med över 25 års erfarenhet av att så fleråriga växter.

STA:s frölista ligger Berit varmt om hjärtat. I år skickade hon in ungefär 150 sorter. Som givare av så många frösorter får hon själv beställa frö utan kostnad och hon har listat 20–30 sorter som hon tycker är extra intressanta. – Vår frölista är en riktig skattkista, här finns en hel del fröer som är svåra att hitta någon annanstans. *Helleborus thibetanus* tibetansk julros, *Pulsatilla integrifolia* miyakesippa och *Lilium lophophorum* hjälmilja [4–6] är några arter som jag känner att jag behöver så i år, säger hon. **Berits främsta såråd** till den som är oerfaren är att inte krångla till det.

– Det är inte svårare att så perenner än annueller. Oftast gror mer än tillräckligt många frön även om man inte gör allt rätt. Å andra sidan kanske de inte gror ändå – även om man gjort allt enligt konstens alla regler. Det beror inte bara på dig utan även på om fröet är moget, befruktat, för gammalt, eller något annat bortom din kontroll, säger Berit.

Berit sår mycket och hon lyckas för det mesta. Att dokumentera och göra lathundar är däremot inte hennes grej.

När fröerna som Berit beställt kommer med posten börjar hon med att sortera dem. Kallgroende respektive varmgroende arter för sig. Fröer med kort grobarhet eller hårda skal som behöver bearbetas sorteras för sig.

– Om jag inte vet hur de ska sås brukar jag googla eller kolla på någon av de lathundar med

såråd som finns på föreningens hemsidor.

De första fröerna sår hon i december. Då sår fröer som har kortare grobarhet eller som ska stratifieras, alltså placeras kallt en period.

– De sådderna ställer jag i kylskåpet, jag tycker att det är enklare än att ha dem utomhus.

Värmegroende och ljusgroende fröer sår hon i februari–mars.

Några avancerade råd om utrustning har hon inte.

– Jag har köpt armaturer på återvinningen och använder vanliga kallvita lysrör. Det behövs inget märkvärdigare än så för en hobbyodlare.

Lysrörsarmaturerna hänger i taket eller i klädställningar, inte sällan i två våningar. Sådderna står ofta på brädor som lagts över ett par bockar.

– Har du ont om plats kan du använda en lagerhylla och fästa ett lysrör under varje plan, tipsar Berit.

När sådderna grott och plantorna fått några blad är det dags att skola om.

– Jag vet att det kan vara tråkigt, men se till att skriva en etikettsticka och sätt i varje kruka.

Det är ingen bra idé att fuska, det vet jag av egen erfarenhet, säger Berit.

Berit flyttar ut sina sådder i sitt växthus i april–maj. I början har hon en frostvakt på.

– Kom ihåg att det inte är hela världen om du misslyckas någon gång, eller rättare sagt – det kommer garanterat att hända om du sår.

Å andra sidan kan det löna sig att vara envis.

– Ge aldrig upp en frösådd som inte grott, i alla fall inte om det är något du vill ha. Ställ den utomhus på en skuggig plats så kanske den kommer igång så småningom.

Agneta Bergström text

Fler såråd på nästa uppslag! ➔

Foto: Christina Fryle

1–3. Berit Johansson odlar i Öjebyn, Piteå, Norrbotten, zon 5. December–april fylls huset med sådder, plantor och lysrör.

Foto: Christina Fryle

Helleborus thibetanus, tibetansk julros.

Foto: Christina Fryle

Pulsatilla integrifolia, miyakesippa.

Foto: Christina Fryle

Lilium lophophorum, hjälmilja.

Foto: Christina Fryle

Foto: Christina Fryle

Foto: Christina Fryle

1. *Trillium hibernicum*, litet mysk-treblad, har frön med kort livslängd. Här i Christina Fryles förra trädgård i Varberg.

2. Frön av *Dictamnus albus*, Moses brinnande buske, behöver en köldperiod innan de gror i värme.

3. *Meconopsis baileyi*, blå bergvallmo, har ljusgroende frön som gror i värme.

Olika fröer har olika behov

Fröer med kort livslängd

Vissa fröer har kort grobarhet. De kallas färskgroende och ska sås så snart det är möjligt efter att de mognat på hösten. Om du har beställt dem från frölistan är det en god idé att så dem så snart du fått hem dem.

Till denna grupp hör med få undantag bland annat: *Aconitum* stormhattar, *Corydalis* nunneörter, *Daphne* tibaster, *Dicentra* fänrikshjärtan, *Fritillaria* klockliljor, *Helleborus* julrosor, *Hepatica* blåsippor, *Jeffersonia* presidentsippor, *Ornithogalum* stjärnlökar, *Sanguinaria* blodörter, *Trillium* treblad.

Äldre frön av dessa kan ändå vara värda att så. Berit påpekar att hon till exempel har lyckats med äldre frön av *Hepatica* och *Dicentra*. Fröna utsättes då för två köldperioder innan de grodde.

Fröer som ska kallsås

Kallgroende fröer är anpassade till att i naturen gro när vintern övergår i vår, vanligen vid några få plusgrader. Andra fröer behöver en period i kyla (stratifiering) innan de gror i värme. Kallsådd rekommenderas för båda dessa grupper. Normalt fungerar det bra att placera sådden i cirka 5 plusgrader, det vill säga kylskåpstemperatur.

En köldperiod på 6–8 veckor brukar vara tillräcklig. Efter det kan sådderna placeras i rumstemperatur i 6–8 veckor. Om de inte har grott då ställs de kallt igen. Ibland behöver frön flera perioder av omväxlande kyla och värme för att gro. Kallsådd kan förstås även göras utomhus. Då ställs kruken ut på vintern för att gro under vår eller sommar.

Till denna grupp hör bland annat: *Anemone rivularis* bäckanemon, *Aralia racemosa* lundaralia, *Asarum hartwegii*, *Astrantia major* stjärnflocka, *Clintonia borealis* gult skogsöga, *Colutea arborescens* blåsårt, *Cornus* korneller, *Dictamnus albus* Moses brinnande buske, *Fritillaria* klockliljor, *Gentiana* gentianor, *Helleborus* julrosor, *Jeffersonia dubia* blå presidentsippa, *Paradisea* paradisliljor, *Penstemon* penstemoner, *Sorbus* rönnar.

Varmgroende fröer

Många fröer gror i 15–20 grader och går bra att så i rumstemperatur under våren. Ofta gror de då inom en vecka.

Till denna grupp hör med få undantag exempelvis: *Acantholimon* tuvrispar, *Asteraceae* asterväxter, *Brassicaceae* kålväxter, *Campanulaceae* klockväxter (de flesta), *Caryophyllaceae* nejlikväxter, *Cyclamen* cyklamen, *Epilobium* dunörter, *Globularia* bergskrabbor, *Incarvillea* incarvilleasläktet, *Muscari* pärlhyacinter, *Oenothera* nattljus, *Plumbaginaceae* triftväxter, *Polemonium* blågullssläktet, *Scutellaria* frossörter, *Sempervivum* taklökar, *Yucca* palmililjor.

Fröer med hårda skal

En del fröer har täta och hårda skal som behöver bearbetas för att gro. Ofta räcker det att slipa lite med ett fint sandpapper. När detta gjorts gror fröna ofta snabbt. Till denna grupp hör många arter i: *Anthyllis* getväpplingar, *Astragalus* vedlar, *Cytisus* kvastginster, *Genista* ginster, *Lathyrus* vialer (om fröna är gamla och hårda), *Lupinus* lupiner, *Oxytropis* klovedlar, *Trifolium* klövrar.

Som vanligt gäller "ingen regel utan undantag" och Berit påpekar att hon med framgång har sått en hel del frön av *Astragalus* utan att slipa dem.

Mörker- eller ljusgroende

De flesta fröer gror i mörker. Om inget annat anges täcks fröet med ungefär lika mycket jord som det är stort.

Ljusgroende fröer sås på jordytan och täcks inte alls.

Arter och släkten som med få undantag har ljusgroende frön: *Baptisia* färgväpplingar, *Buddleja davidii* syrenbuddleja, *Campanula* blåklockor, *Clinopodium grandiflorum* rosenmynta, *Coreopsis grandiflora* flicköga, *Gentiana* gentianor, *Geum* nejlikrotssläktet, *Nepeta* nepetor, *Potentilla* fingerörter, *Primula* vivor, *Rhododendron* rododendron, *Saxifraga* bräckor, *Succisa pratensis* ängsvädd, *Tiarella* spetsmössor, *Veronica* veronikor, *Viola* violer.

LÄTTA LISTAN

10 bra nybörjarperenner

- Anemone* sippor (de flesta)
- Carex* starrar
- Delphinium* riddarsporrar
- Dianthus* nejlikor
- Gentiana* gentianor
- Geum* nejlikrotssläktet
- Hypericum* johannesörter
- Mitella* mitellasläktet
- Primula* vivor
- Pulsatilla* backsippor

WWW

"Att lyckas med frösådd" av Roland Gustavsson finns på Bohuslän-Dalslands hemsida:

www.stabod.se/?page_id=84

På Helén Isaksson-Nymans blogg finns utförliga beskrivningar:

www.helenstrdgrd.blogspot.com

"Optimal frösådd" av Ingemar Björk är en lathund som listar hur väldigt många arter kan sås. Finns på STA:s hemsida:

www.tradgardsamatorerna.se

Fröföretaget Jelitto:

www.jelitto.com

Tom Clothier's Garden Walk and Talk: <https://tomclothier.hort.net/page02.html>

Berit täcker sådderna med vermikulit.

Extraljus från vanliga lysrör fungerar bra.

Berits enkla tips för sådd inomhus

1. Sortera fröerna. Kolla upp vilka fröer som ska kallsås och vilka som är varmgroende och dela in dem efter dessa två huvudkategorier. Markera på fröpåsarna om de är ljusgroende (L) eller mörkergroende (M). Sortera även ut fröer som är färskgroende eller har hårda skal som behöver filas.

2. Så en sort i varje kruka:

- Börja med att så fröer med kort livslängd.
- Fortsätt med att så fröer som ska kallsås. Ställ dessa sådder i cirka 5 plusgrader i kylskåp i 6–8 veckor. Har de inte kommit upp då kan du ställa dem i rumstemperatur i 6–8 veckor. En del fröer behöver flera kallperioder varvade med varmperioder för att gro.
- Varmgroende fröer med normal livslängd kan i princip sås under hela varen. Om fröna inte gro kan du röra om lite i sådden efter några veckor. Kanske har du sått dem för djupt eller för grunt.

3. Håll sådderna fuktiga. Täck med plastfolie eller annan plast. Se till att det finns ventilationshål så att det inte bildas kondens, då är det för blött.

Det här behövs:

Krukor. Fyrkantiga krukor i hårdplast, 7 x 7 cm, tar inte mycket plats och kan användas många gånger. Berit använder dem både till sådd och omskolning.

Substrat. Berit sår i en blandning av såjord och perlit. Perliten gör det lättare att skola om utan att skada rötterna. Fröna täcks med vermikulit. Det går också att täcka ytan med ett lager fint grus eller sand. Berit föredrar vermikulit eftersom den är lättare att bära. Båda alternativen motverkar rothalsröta och mögel. Sådder som ska köldbbehandlas i flera omgångar och kanske stå ute i flera år är dock bäst att täcka med sand eller grus eftersom det motverkar tillväxt av mossa. Obs! Om du använder sand eller grus får den inte innehålla salt! Plantorna skolas om i vanlig planteringsjord.

Sållådor. Det är praktiskt att samla krukorna i plastlådor. De finns att köpa men det går även bra med gamla brödbackar, brickor eller liknande. Är det hål i botten täcker Berit med plast, ofta från jordsäckar.

Belysning. När fröna har grott behöver de ljus. Vanliga lysrör fungerar bra inomhus.

Etiketter. Sticketiketter i plast kan användas många gånger om man skriver med blyerts.

Plast över sådderna hjälper till att hålla fukten.

4. Skola om. När småplantorna fått ett par karaktärsblad kan du börja skola om dem i egna krukor. Skriv etiketter och sätt i varje kruka.

5. Vattna med svag gödning. Berit vattnar småplantorna enligt promille-metoden, det vill säga tillsätter några droppar flytande näring vid varje vattning.

6. När frostrisken är över kan du ställa sådderna i växthus eller utomhus. Har du inget växthus kan du skydda småplantorna med fiberduk. Ställer du dem i en pallkrage kan du lägga en gammal trasmatte över om det kommer en köldknäpp.

Frön är inte sorttäkta

Namnsorter är normalt kloner som förökas med sticklingar. Alla exemplar av sorten är lika varandra på samma sätt som enäggstvillingar.

Det är enbart undantagsvis som sorter är fröökta, det vill säga ger frö som är lika moderplantan.

När man sår frön av en sort är det alltså inte säkert att avkomman liknar moderplantan. Hur lika de blir varierar med olika sorter och beror först och främst även på om moderplantan haft möjlighet att korspollinera sig med någon annan sort.

Vissa sorter ger en avkomma som är mer lika moderplantan än andra. Det gäller till exempel *Iris versicolor* 'Kermesina' brokiris och *Dicentra* (Rokujo-Gruppen) 'Ivory Hearts' rokujohjärta. *Aquilegia vulgaris* var. *stellata* Barlow-Serien är känd för att ge mer konstant avkomma än andra aklejoj.

En del sorter kan ge en blandad avkomma där en andel är lika moderplantan. Frön av *Alnus incana* 'Gibberosa' knölal ger till exempel en blandad avkomma med och utan knölar.

Att avkomman blir annorlunda än moderplantan måste inte vara negativt – det är också en del av spänningen med att frösa. Sorter av *Berberis thunbergii* häckberberis ger till exempel ofta upphov till intressanta variationer.

Muscari passar bra att så utomhus, gärna med färskt frö på hösten.

Att så utomhus

Om du placerar dina sådder utomhus är det viktigaste att tänka på att de inte får torka ut. Placera på en skuggig plats.

Sådder som ställs ut på vintern för att stratifieras kan täckas med snö som ser till att jorden hålls fuktig när temperaturen stiger.